

กองระบาดวิทยาครบรอบ 25 ปี
25th ANNIVERSARY DIVISION OF EPIDEMIOLOGY

ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒๖
๒๗ มิถุนายน ๒๕๔๐

VOLUME 28 : NUMBER 26
27 JUNE, 1997

ISSN 0125-7447

การเฝ้าระวังโรคประจำสัปดาห์

WEEKLY EPIDEMIOLOGICAL SURVEILLANCE REPORT

กองระบาดวิทยา สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข
DIVISION OF EPIDEMIOLOGY MINISTRY OF PUBLIC HEALTH

สารบัญ CONTENTS

การศึกษาสภาพการณ์ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม จังหวัดนครปฐม ปี 2539
Study of Environment Situation in Nakhonpathom 1996.

341

การศึกษาสภาพการณ์ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม จังหวัดนครปฐม ปี 2539

Study of Environment Situation in Nakhonpathom 1996.

* วุฒิสักดิ์ ศรีปฐมสวัสดิ์

Vudthisak Sripathomswas

** จุฑามาศ เวชพานิช

*** ศราวุธ ลิ้มะคำรงค์

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยสภาพการณ์ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินสถานการณ์และพฤติกรรมอนามัยของประชาชนในจังหวัดนครปฐม ตามขอบเขตความรับผิดชอบของกลุ่มงานอนามัยสิ่งแวดล้อมและอาชีวอนามัย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม ประจำปีงบประมาณ 2539 โดยใช้กระบวนการศึกษาวิจัยแบบเร่งด่วน (Rapid Survey Method) โดยคัดเลือกกิจกรรมหลักที่กลุ่มงานฯปฏิบัติ จำนวน 9 กิจกรรม ประกอบด้วย คริวเรือน เกษตรกร โรงเรียน วัด สถานบริการจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง สถานบริการเสริมสวย - แต่งผม ร้านอาหาร แผงลอยจำหน่ายอาหาร และระบบประปาหมู่บ้านที่จัดสร้างโดยกรมอนามัย

ผลการศึกษา พบว่า คริวเรือนมีส่วนครอบคลุมร้อยละ 99.33 มีการกักน้ำเสีย ร้อยละ 96.50 มีการกำจัดขยะถูกหลักสุขาภิบาล ร้อยละ 95.67 มีการควบคุมกำจัดสัตว์แมลงพาหะนำโรค ร้อยละ 32.83 การจัดสุขาภิบาลที่พักอาศัย ร้อยละ 83.00 ใช้น้ำฝนสำหรับดื่ม ร้อยละ 89.33 นำบรรจุขวด ร้อยละ 53.83 มีการจัดการด้านสุขาภิบาลอาหาร ครบ 7 องค์ประกอบ ร้อยละ 78.50 สารเคมีในการเกษตรที่เกษตรกรใช้มากที่สุดคือ ยาฆ่าแมลง คิดเป็นร้อยละ 65.00 เกษตรกรมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 65.67 โรงเรียนที่มีการดำเนินการถูกต้องตามกิจกรรมด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม มีเพียง 1 แห่ง วัดส่วนใหญ่บริเวณทั่วไปในวัดสะอาดเรียบร้อย ร้อยละ 70.00 สถานบริการจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง พบว่า มีการจำหน่ายน้ำมันที่สะอาดไว้บริการลูกค้า การจัดที่รองรับขยะที่ถูกหลักสุขาภิบาลและมีบ่อคักไขมันใช้งานได้ดีในอัตราที่ค่อนข้างต่ำ ส่วนสถานบริการเสริมสวย - แต่งผม มีการทำความสะอาดเครื่องมือ อุปกรณ์เป็นจำนวนน้อย ปัญหาของร้านอาหาร และ

แพลงก์ตอนอาหาร คือ การดำเนินการด้านการจัดเก็บ อาหาร น้ำ น้ำแข็ง และเครื่องดื่ม รวมในตู้แช่น้ำแข็ง สุดท้ายคือระบบประปาหมู่บ้านที่จัดสร้างโดยกรมอนามัย พบว่ายังสามารถให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่ได้ตามปกติ ซึ่งข้อมูลและผลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำมาเป็นประโยชน์สำหรับผู้บริหารระดับสูง ผู้บริหารกลุ่มงาน รวมทั้งผู้รับผิดชอบงานในการเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อทราบสถานการณ์ ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมของจังหวัดนครปฐมในการวางแผนแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อมุ่งหมายให้ประชาชนในจังหวัดนครปฐมสามารถดูแลตนเองและภาวะแวดล้อมได้เป็นอย่างดีต่อไป

บทนำ

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 7 เป็นการให้ระดับท้องถิ่น กำหนดความต้องการตามสภาพปัญหาและให้มีการตรวจคัดกรองตามระบบ กชช. และในการสำรวจปัญหาโดยเฉพาะปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องมีการสำรวจข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมที่จำเป็น เพื่อให้รู้และเข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนสาเหตุและปัจจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงความครอบคลุมและความสำเร็จในการดำเนินการในปัจจุบัน เพื่อสามารถจัดบริการทางด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่

ปัจจุบันระบบข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมได้มาจากกระบวนงาน ซึ่งนำเสนอมาตั้งแต่ระดับสถานียานามัย อำเภอ จังหวัด ศูนย์เขต กอง กรม และกระทรวง ตามลำดับชั้น ซึ่งสะดวกในการวิเคราะห์และคำนวณค่าทางสถิติ แต่พบว่าบางครั้งไม่คล่องตัวในด้านของฐานข้อมูลบางตัว จึงต้องมีระบบการสำรวจเข้ามาช่วยตรวจสอบและวิเคราะห์เพื่อความครอบคลุมในบางเรื่องของงานอนามัยสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรใช้วิธีการสำรวจแบบเร่งด่วน (Rapid Survey Method : RSM) ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นวิธีที่ได้รับการทดสอบและเป็นที่ยอมรับในเรื่องของความเชื่อถือข้อมูล เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนปฏิบัติงานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมของจังหวัดนครปฐมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อประเมินสถานการณ์งานอนามัยสิ่งแวดล้อมของจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อประเมินพฤติกรรมอนามัยของกลุ่มเป้าหมายในงานสายอนามัยสิ่งแวดล้อม ในเขตจังหวัดนครปฐม

วัสดุและวิธีการ

กลุ่มประชากรที่ศึกษา ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่างประชากร 9 กลุ่มได้แก่

1. คริวเรือนในเขตชนบท
2. เกษตรกรหรือผู้มีอาชีพเกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม
3. โรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทุกสังกัด
4. วัดนอกเขตเทศบาลที่มีการจดทะเบียนถูกต้องของกรมการศาสนา
5. สถานบริการจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงในเขตจังหวัด
6. สถานบริการเสริมสวย - แต่งผมในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล
7. ร้านจำหน่ายอาหารในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล
8. แผงลอยจำหน่ายอาหารในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล
9. ระบบประปาหมู่บ้านของกรมอนามัย

วิธีการศึกษาวิจัย

ทำการศึกษาสำรวจข้อมูลระหว่างวันที่ 18 - 31 กรกฎาคม 2539 ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยศูนย์

ประสานวิชาการ กรมอนามัย แบ่งออกเป็น 9 ชุด ตามกลุ่มประชากรที่จะศึกษา ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนและเกษตรกร โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม 2 ขั้นตอน ใช้ขนาดของหมู่บ้านเป็นเกณฑ์ในการสุ่ม (2 Stage Cluster Sampling With Proportional To size) โดยสุ่มหมู่บ้านมา 60 หมู่บ้าน ในขั้นตอนแรก และสุ่มครัวเรือน 10 ครัวเรือนและเกษตรกร 10 คน จากหมู่บ้านที่สุ่มได้ในครั้งแรก
2. กลุ่มตัวอย่างโรงเรียน โดยสุ่มตัวอย่างโรงเรียนทุกสังกัด จำนวน 60 แห่ง เลือกโรงเรียนของหมู่บ้านที่สุ่มได้ในการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนและเกษตรกร ถ้ามี 2 โรงเรียนให้เลือกโรงเรียนมัธยม หมู่บ้านใดที่ไม่มีโรงเรียน เลือกโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียงหมู่บ้านมากที่สุด
3. กลุ่มตัวอย่างวัดในเขตชนบท เลือกวัดจำนวน 60 แห่ง ที่อยู่ในหมู่บ้านหรือใกล้เคียงกับหมู่บ้านที่สุ่มได้
4. กลุ่มสถานบริการจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง เลือกเฉพาะสถานบริการจำหน่ายที่มีหัวจ่ายน้ำมัน แล้วสุ่มตัวอย่างมา 30 ตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling)
5. กลุ่มสถานบริการเสริมสวย - แต่งผม ร้านอาหารและแผงลอยจำหน่ายอาหารในเขตเทศบาลและสุขาภิบาล

5.1 กรณี 1 เทศบาล ได้แก่เทศบาลเมืองนครปฐม ใช้วิธีสุ่มแบบมีระบบเพื่อหาขนาดตัวอย่างสถานบริการเสริมสวย - แต่งผม ร้านอาหาร และแผงลอยจำหน่ายอาหาร มาทุก 1 ใน 4 ได้สถานบริการเสริมสวย - แต่งผม จำนวน 75 แห่ง ร้านอาหาร จำนวน 104 แห่ง แผงลอยจำหน่ายอาหาร จำนวน 124 แผง

5.2 กรณีสุขาภิบาลในจังหวัดนครปฐม มี > 2 สุขาภิบาล สุ่มแบบมีระบบมา 2 สุขาภิบาล ได้แก่สุขาภิบาลสามง่าม อำเภอดอนตูมและสุขาภิบาลศาลายา กิ่งอำเภอฟุทธมณฑล แล้วสุ่มแบบมีระบบเลือกขนาดตัวอย่างสถานบริการเสริมสวย - แต่งผม ร้านอาหารและแผงลอยจำหน่ายอาหาร มา 1 ใน 3 ได้สถานบริการเสริมสวย - แต่งผม จำนวน 8 แห่ง ร้านอาหาร จำนวน 9 แห่ง แผงลอยจำหน่ายอาหาร จำนวน 10 แห่ง

6. กลุ่มตัวอย่างระบบประปาหมู่บ้านของกรมอนามัย ทำการสุ่มแบบมีระบบ (Systematic Random Sampling) จากระบบประปาหมู่บ้านของกรมอนามัย ทั้งสิ้น 65 แห่งโดยเลือกมาจำนวน 30 แห่ง

การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปของศูนย์ประสานวิชาการ กรมอนามัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย

ผลการศึกษา

1.ครัวเรือน จากการสำรวจสภาวะการอนามัยสิ่งแวดล้อมของประชาชนในจังหวัดนครปฐมโดยใช้สถานการณ์ของกลุ่มตัวอย่าง 600 หลังคาเรือน โดยผู้ให้ข้อมูลเป็นชายร้อยละ 55.50 เป็นหญิงร้อยละ 44.50 ผลการสำรวจสภาวะการณด้านกำจัดสิ่งปฏิกูล พบว่าครัวเรือนมีส้วมราดน้ำในอัตราร้อยละ 99.33 ครัวเรือนมีการใช้ส้วมคิดเป็นร้อยละ 100.00 ด้านการกำจัดน้ำเสียพบว่าความครอบคลุมของครัวเรือนมีการกำจัดน้ำเสีย ร้อยละ 96.5 ความครอบคลุมของครัวเรือนที่มีการกำจัดขยะมูลฝอยถูกหลักสุขาภิบาลร้อยละ 95.67 และครัวเรือนเหล่านี้มีที่รองรับขยะถูกหลักสุขาภิบาลร้อยละ 78.5 ด้านการควบคุมป้องกันและกำจัดสัตว์กัดแทะและแมลงพาหะนำโรคมีความครอบคลุมร้อยละ 32.83 ด้านการสุขาภิบาลที่พักอาศัยพบว่า ครัวเรือนที่มีการปรับปรุงสภาพการสุขาภิบาลของที่พักอาศัยถูกต้องร้อยละ 83.00 ในเรื่องการสุขาภิบาลอาหาร พบว่า มีครัวเรือนร้อยละ 78.5 ของครัวเรือนทั้งหมดที่มีการปฏิบัติตามหลักสุขาภิบาลครบ 7 ประการ

2.กลุ่มเกษตรกร จากการสำรวจข้อมูลทั้งสิ้น 600 หลังคาเรือน ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์มีอาชีพเป็นเกษตรกรพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเป็นชายร้อยละ 65.33 เป็นหญิงร้อยละ 34.67 ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 30 - 59 ปี มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 80.33 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่เรียนชั้นประถมศึกษาร้อยละ 79.00 เกษตรกรที่ทำการสำรวจส่วนใหญ่

เป็นเจ้าของกิจการเองร้อยละ 85.6 ในเรื่องการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชส่วนใหญ่เป็นยาฆ่าแมลงร้อยละ 65.00 สำหรับพฤติกรรมอนามัยของเกษตรกรเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทั้งก่อนการฉีดพ่น คือพฤติกรรมเกี่ยวกับการผสม การใช้มือกว่นผสมสารเคมี และการนำภาชนะที่ผสมสารเคมีนั้นไปใช้ร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ พฤติกรรมการฉีดพ่น คือการแต่งกาย การขบเคี้ยวอาหาร การสูบบุหรี่ การดื่มน้ำ การยืนตามทิศทางลม และพฤติกรรมหลังการฉีดพ่นสารเคมี คือการชำระล้างร่างกาย การทำลายภาชนะบรรจุสารเคมีทุกชิ้นตอนแล้วพบว่า มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 34.33 ของเกษตรกรทั้งหมด ที่มีพฤติกรรมอนามัยถูกต้องหรือไม่เสี่ยงต่อพิษของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

3. โรงเรียน จากการสำรวจสภาพการณ์อนามัยสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนประกอบด้วยโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) 55 แห่ง และสังกัด กรมสามัญศึกษา (สศ.) 5 แห่ง รวมเป็น 60 แห่ง พบว่าโรงเรียนที่ปฏิบัติได้มาตรฐานตามข้อกำหนดด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมครบถ้วน เพียง 1 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 1.67 กิจกรรมที่มีการดำเนินการครอบคลุมต่ำสุด คือ การสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียนได้มาตรฐาน ร้อยละ 25 จำแนกตามข้อกำหนดสุขาภิบาลอาหาร และรองลงมาคือเรื่องการรักษาอันกักตุนโดยการจัดให้มีอุปกรณ์ดับเพลิงที่สามารถใช้งานได้ ร้อยละ 38.33

4. วัด การสำรวจสภาพการณ์อนามัยสิ่งแวดล้อมของวัดในเขตจังหวัดนครปฐม โดยการสุ่มตัวอย่างมา 60 แห่ง พบว่า บริเวณทั่วไปในวัดสะอาดร้อยละ 70.00 มีการกำจัดขยะถูกต้องร้อยละ 80.00 ไม่มีน้ำเสียขังในบริเวณวัด ร้อยละ 6.67 กิจกรรมที่ควรปรับปรุง คือห้องส้วมสาธารณะในวัดแยกชายหญิงเป็นสัดส่วนร้อยละ 60.00 และมีอ่างล้างมือเพียงร้อยละ 56.61 ด้านการจัดให้มีน้ำดื่มภายในวัด ส่วนใหญ่นิยมใช้น้ำฝนดื่มร้อยละ 91.67 น้ำใช้ส่วนใหญ่ ใช้ระบบประปา ร้อยละ 73.33

5. สถานบริการจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง มีการสำรวจจำนวน 30 แห่ง พบว่าไม่มีปั้มใดที่ปฏิบัติตามมาตรฐานข้อกำหนดด้านสุขาภิบาล เมื่อสรุปเป็นภาพรวม 8 องค์ประกอบคือ พื้นและบริเวณที่รองรับขยะ การกำจัดน้ำเสีย ห้องน้ำห้องส้วม อ่างล้างมือ น้ำใช้ น้ำดื่ม และการอาชีวอนามัย พบว่า ข้อที่มีการจัดการถูกต้องตามข้อกำหนดในอัตราต่ำสุด คือเรื่องการจัดน้ำดื่มที่สะอาดไว้บริการลูกค้าร้อยละ 23.33 ลำดับต่อไปเป็นการจัดที่รองรับขยะที่ถูกหลักสุขาภิบาลไว้ที่ดูง่ายน้ำมันร้อยละ 33.33 และมีบ่อดักไขมันใช้งานได้ดีเพียงร้อยละ 36.67

6. สถานบริการเสริมสวย - แต่งผม ผลการสำรวจ สถานบริการเสริมสวย - แต่งผม ในพื้นที่เขตเทศบาลนครปฐม จำนวน 75 ร้าน และเขตสุขาภิบาล 2 แห่ง จำนวน 8 ร้าน พบว่า เป็นสถานบริการเฉพาะเพศหญิงเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 50.67 และ 75.00 ของสถานบริการในเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาลตามลำดับ ผู้ประกอบอาชีพหรือช่างเคยผ่านการอบรมจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 59 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 71.08 ไม่เคยผ่านการอบรม 24 ร้านคิดเป็นร้อยละ 28.91 เมื่อพิจารณาถึง 9 องค์ประกอบของเกณฑ์มาตรฐาน พบว่า มีสถานบริการเสริมสวย - แต่งผมที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานในเขตเทศบาลจำนวน 5 ร้านคิดเป็น ร้อยละ 6.67 ส่วนในเขตสุขาภิบาลจำนวน 3 ร้าน คิดเป็นร้อยละ 37.50 ในเขตเทศบาลมีร้านที่ปฏิบัติตามองค์ประกอบดังกล่าวในอัตราต่ำสุดคือช่างที่มีผ้าปิดปากปิดจมูกขณะปฏิบัติงานร้อยละ 26.67 รองลงมาคือ การจัดน้ำดื่มที่สะอาดไว้บริการร้อยละ 34.67 และการใช้เสื้อคลุมผ้าที่สะอาด ร้อยละ 41.33 ในเขตสุขาภิบาล ช่างที่มีผ้าปิดปากปิดจมูกขณะปฏิบัติงานร้อยละ 50.00 และการจัดหาน้ำดื่มสะอาดไว้บริการเท่ากัน เครื่องใช้ประเภทผ้าที่สะอาด โดยเฉพาะผ้าพันคอ ร้อยละ 62.50

7. สภาพการณ์อนามัยสิ่งแวดล้อมของร้านอาหาร พบว่าร้านอาหารในเขตเทศบาล จำนวน 104 แห่ง เป็นร้านขนาดใหญ่ 36 แห่ง ขนาดเล็ก 68 แห่ง มีการจดทะเบียนการค้า 104 แห่ง ร้านอาหารในเขตสุขาภิบาล มี 9 แห่ง เป็นร้านขนาดใหญ่ 2 แห่ง ขนาดเล็ก 7 แห่ง มีการจดทะเบียนการค้า 7 แห่ง ร้านอาหารที่ผ่านเกณฑ์

การศึกษาสภาวะการดำเนินงานสิ่งแวดล้อม จังหวัดนครปฐม ปี 2539

(ต่อจากหน้า 344)

มาตรฐาน 20 ข้อ ในเขตเทศบาลร้อยละ 34.62 ในเขตสุขาภิบาล ร้อยละ 55.56 โดยร้านในเขตเทศบาลเกณฑ์มาตรฐานที่มีอัตราต่ำได้แก่ การเก็บช้อน ตะเกียบ ถังขยะ ร้านอาหารในเขตสุขาภิบาลเกณฑ์มาตรฐานที่มีอัตราต่ำได้แก่ การมีตู้ปกปิดอาหาร การรวบรวมน้ำโสโครก ถ้าแบ่งตามขนาดของร้านอาหารพบว่าร้านอาหารขนาดใหญ่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานทุกข้อ คือร้อยละ 73.68 ร้านอาหารขนาดเล็กผ่านเกณฑ์ทุกข้อร้อยละ 17.33

8.สภาวะการอนามัยสิ่งแวดล้อมของแหล่งจำหน่ายอาหาร พบว่าแหล่งลอยในเขตเทศบาลจำนวน 124 แห่ง แยกเป็นประเภทที่มีการปรุงอาหาร และไม่มีการปรุงอาหาร ผ่านเกณฑ์ด้านสุขาภิบาลอาหาร 10องค์ ประกอบร้อยละ 74.19 และ 25.81 ตามลำดับ ส่วนแหล่งลอยในเขตสุขาภิบาลจำนวน 10 แห่ง ทุกแห่งมีการปรุงอาหารและผ่านเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 100.00 กิจกรรมที่มีอัตราการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องในเรื่องภาชนะดักน้ำแข็ง การเช่าอาหารในน้ำแข็ง

9.ระบบประปาหมู่บ้านที่จัดสร้างโดยกรมอนามัย พบว่า มีการใช้งานได้ตามปกติทั้งขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก และแบบผิวดิน แต่ขนาดกลางจ่ายน้ำได้เพียง 9 แห่ง จาก 14 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 64.29 และน้ำประปามีลักษณะทางกายภาพไม่ขุ่น

วิจารณ์

สภาวะการอนามัยสิ่งแวดล้อมของครัวเรือน พบว่า โดยรวมมีสภาวะการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยเฉพาะในเรื่องการจัดตั้งปฏิภูมิ การกำจัดน้ำเสีย การกำจัดขยะมูลฝอย การสุขาภิบาลที่พักอาศัย และการสุขาภิบาลอาหาร เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลจากระบบรายงาน 08 รบ.3 ของจังหวัดนครปฐม พบว่ามีความใกล้เคียงกัน ยกเว้นเรื่องการกำจัดขยะมูลฝอย และสุขาภิบาลอาหาร ซึ่งอาจมาจากระบบรายงานได้รับข้อมูลที่ไม่เป็นจริงหรือไม่เป็นปัจจุบัน

ด้านการใช้สารเคมีของเกษตรกร ส่วนใหญ่ใช้สารกำจัดศัตรูพืชและเกษตรกรมีพฤติกรรมอนามัยที่ไม่ถูกต้อง กลุ่มที่มีพฤติกรรมไม่เสี่ยงต่อพิษของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีเพียงร้อยละ 34.33 เนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ และความเคยชินซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวัยของศูนย์อนามัยสิ่งแวดล้อมเขต 4 ราชบุรี ปี 2534

ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมีโรงเรียน เพียง 1 แห่ง ใน 60 แห่ง ที่ได้มาตรฐานตามข้อกำหนด ซึ่งเป็นตัวชี้วัดได้ว่า เป้าหมายหลักเร่งด่วนซึ่งต้องรีบดำเนินการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนโดยเฉพาะด้านการป้องกันอัคคีภัยและโรงอาหารในโรงเรียน เพื่อความปลอดภัยและสุขภาพจิตที่ดีของครูและนักเรียน

ด้านสิ่งแวดล้อมของวัด จำนวน 60 แห่ง พบว่ามีสภาพที่ดี มีข้อควรปรับปรุงแก้ไขคือ เรื่องห้องส้วมควรจัดแยกชาย - หญิง และจัดที่รองรับขยะภายในห้องน้ำหญิง

สถานบริการจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง พบว่าทุกปั๊มไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน มีข้อที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขหลายประการซึ่งสังเกตได้จากขาดการอบรมและการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากหน่วยงานขาดงบประมาณดำเนินการ และสถานบริการเสริมสวย - แต่งผม ก็ประสบปัญหาเรื่องการขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงาน เช่นเดียวกับในด้านการอบรมให้ความรู้ และการติดตามตรวจสอบอย่างใกล้ชิด

สำหรับร้านอาหารและแหล่งจำหน่ายอาหาร พบว่ามีการดำเนินงานด้านสุขาภิบาลอาหารในสถานประกอบการเหล่านี้ยังเต็มรูปแบบ ทำให้ภาพโดยรวม ร้านอาหารและแหล่งจำหน่ายอาหาร มีอัตราผ่านเกณฑ์มาตรฐานมากกว่าปั๊มน้ำมันและสถานบริการเสริมสวย - แต่งผม แต่ก็ยังอยู่ในอัตราต่ำเนื่องจากต้องมีการปรับปรุงเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ประกอบการและพนักงานซึ่งสามารถแก้ไขได้

ด้านระบบประปาหมู่บ้านของกรมอนามัย มีการใช้งานได้ตามปกติ ระบบประปาขนาดกลาง 6 แห่งจาก 14 แห่ง ที่มีปัญหาเล็กน้อย ซึ่งเกิดจากการดูแล และผู้รับผิดชอบระบบ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษารั้วนี้ทำให้ทราบสภาวะการอนามัยสิ่งแวดล้อมของจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม ซึ่งมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรมีการนำสภาวะการอนามัยสิ่งแวดล้อมที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน หรือมีความครอบคลุมต่ำมาก จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและดำเนินการวางแผนงานที่จะพัฒนาปรับปรุงแก้ไข ต่อไป
2. ควรมีการประสานแผนการปฏิบัติงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น โยธาธิการ จังหวัด อุตุสภกรรมจังหวัด เกษตรจังหวัด ในการร่วมกันดำเนินการต่าง ๆ เช่น ปิมน้ำมัน เกษตรกร เป็นต้น
3. โรงเรียนควรมีการจัดทำแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนโดยอาจขอรับการสนับสนุน จากกระทรวง วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมจัดประกวดโรงเรียน
4. ควรดำเนินการศึกษาวิจัยลักษณะเดียวกันนี้ 2 ปีต่อครั้งเพื่อการปรับฐานข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม

บทบรรณาธิการ

วิธีการสำรวจอย่างเร่งด่วน (Rapid Survey) เป็นการศึกษาหรือเป็นวิธีการแสวงหาข้อมูลบางประการที่ต้องการใช้อย่างเร่งด่วน ในขณะที่ไม่ม่มีข้อมูลที่ต้องการในขณะนั้น เช่น ผู้บริหารมีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือข้อมูลเชิงลึกในการตัดสินใจ หรือ วางแผนงานในระยะสั้น การสำรวจอย่างเร่งด่วน จึงมีความจำเป็น แต่ข้อจำกัดหรือข้อด้อยของการสำรวจอย่างเร่งด่วนก็มีหลายประการ เช่น การออกแบบสอบถาม การตั้งคำถาม การสัมภาษณ์ จำนวนตัวอย่างที่จะเก็บ สิ่งเหล่านี้อาจทำให้แปลความหมายผิดไปจากความเป็นจริงได้ การสำรวจสภาวะสุขภาพอนามัยของประชาชน การให้บริการสาธารณสุข การสำรวจพฤติกรรมสุขภาพ การสำรวจสภาวะการสิ่งแวดล้อมมักจะนิยมใช้การสำรวจอย่างเร่งด่วน ในกรณีข้อมูลที่ต้องการไม่สามารถตอบสนองได้

การใช้แบบสอบถาม ผู้จัดการ Cluster ผู้สัมภาษณ์ต้องทำความเข้าใจขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน ได้แก่.

ก. การเลือกครัวเรือนที่จะสำรวจในแต่ละ cluster

1. เป็นครัวเรือนซึ่งมีผู้อาศัยอยู่เป็นประจำ โดยมีหรือไม่มีบ้านเลขที่ก็ได้ รวมไปถึงค่ายอพยพ แคมป์ก่อสร้าง และลักษณะสถานที่ที่บ่งบอกว่ามีผู้คนพักอาศัยอยู่จริง ไม่นับบ้านที่ปลูกทิ้งไว้ หรือบ้านที่เจ้าของซื้อไว้แต่ไม่มีผู้อาศัย เช่น ซื่อเก็งกำไรเพื่อขายต่อ หรือเป็นบ้านที่ปลูกไว้เก็บของโรงไม้ เป็นต้น
2. กรณีสุ่มพบคอนโดมิเนียม/อพาร์ทเมนต์/แฟลต/อาคารพักคนงานในโรงงาน ให้ถือแต่ละแห่งเป็น 1 cluster และนับแต่ละห้องเป็น 1 ครัวเรือน สำรวจจนครบ 75 ครัวเรือน แต่ถ้าแห่งนั้นๆ มิได้ครบ 75 ห้อง ให้สำรวจบ้านถัดไปที่ใกล้ที่สุด เพื่อสำรวจให้ครบ 75 ครัวเรือน
3. กรณีสุ่มพบหอพัก/โรงงาน/ร้านอาหาร/สถานบริการทางเพศ ให้นับเป็น 1 ครัวเรือน โดยมีข้อตกลงคือ
 - ถ้ามีเจ้าของหรือผู้ดูแลอยู่ร่วมด้วย ให้ถามข้อมูลทั้งหมดของเจ้าของหรือผู้ดูแล และถามข้อมูลประชากรเฉพาะหน้า A2 ของผู้อาศัยเพิ่มอีก 5 คน
 - ถ้าไม่มีเจ้าของหรือผู้ดูแลให้ถามข้อมูลทั้งหมดกับคนที่พบคนแรก และถามข้อมูลประชากร

เฉพาะหน้า A2 ของผู้อาศัยอื่นเพิ่มอีก 5 คน

4. กรณีสัมผัสพบเรือนแพหรือบ้านพักในเรือที่ใช้เพื่อการอยู่อาศัย ให้นับเป็น 1 ครั้วเรือน ถึงแม้จะอยู่นานหรือไม่ก็ตาม

5. ลักษณะของสถานที่ที่ไม่นับเป็นครั้วเรือนที่เข้าสำรวจ ได้แก่

- วัด
- สถานศึกษา/โรงเรียน
- โรงพยาบาล/สถานบริการสาธารณสุขทุกระดับ
- สถานสงเคราะห์
- สถานรับเลี้ยงเด็ก/Nursery
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- ท้องถิ่น (เรือนจำ)
- บ้านพักคนชรา
- ธนาคาร/บริษัท (ที่ไม่มีคนพักค้าง)
- สถานที่ใดที่มีลักษณะการอยู่อาศัยเป็นคนขององค์กรไม่เข้าข่ายของครั้วเรือน

ทั้งนี้มิได้รวมถึงบ้านพักของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในสถานดังกล่าวข้างต้น

การเลือกครั้วเรือนหลังแรก

ครั้วเรือนหลังแรก (X_1) สามารถสุ่มจากจำนวนบ้านที่มีตามแหล่งข้อมูลดังนี้

1. ระบบบัญชีหลังคาเรือนของข้อมูลสาธารณสุขหมู่บ้าน
2. ข้อมูลหลังคาเรือนจากทะเบียนราษฎร
3. ข้อมูลประกาศจังหวัดเรื่องกำหนดหน่วยเลือกตั้ง (สส.7) และประกาศอำเภอเรื่องบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง (สส.13)

ซึ่งจังหวัดควรเป็นผู้ทำการสุ่มให้ครบ 60 cluster แล้วให้อำเภอนำไปทำแผนที่เตรียมเข้าสำรวจไว้ล่วงหน้า

การเลือกครั้วเรือนถัดมา

1. เลือกครั้วเรือนที่อยู่ใกล้ที่สุดถัดไป ทั้งนี้จะไม่เลือกซ้ำครั้วเรือนที่เข้าสำรวจไปแล้ว
2. หากครั้วเรือนที่ตั้งอยู่ใกล้ที่สุดมีระยะทางเท่าๆ กัน หรือบ้านที่อยู่ติดกันทางซ้ายและขวาให้จับสลากเลือก
3. เมื่อเข้าสำรวจโดยเริ่มนับอันดับที่ 1 ที่ครั้วเรือนตั้งต้น แล้วให้สำรวจจนครบ 75 ครั้วเรือน จึงถือว่าเสร็จสิ้นกลุ่มครั้วเรือน (Cluster) นั้น

ข. การคัดกรองครั้วเรือนโดยใช้แบบคัดกรอง S

1. กลุ่มครั้วเรือน (Cluster) กลุ่มหนึ่งประกอบด้วยครั้วเรือน จำนวน 75 หลังคาเรือน
2. ผู้จัดการ Cluster (หัวหน้าทีม) เป็นผู้ใช้แบบคัดกรอง S สำรวจครั้วเรือนตามการคัดเลือกฯ ได้ครั้วเรือนออกมา 2 ประเภท คือ
 - 2.1 ครั้วเรือนเลขลำดับลงท้ายด้วย 1 และ 6 (บ้าน X_1 และ X_6)
 - 2.2 ครั้วเรือนเลขลำดับลงท้ายด้วยเลขอื่นที่สอบถามแล้วมีเด็กอายุ 0-11 เดือน และหรือ มีเด็กอายุ 12-23 เดือน
3. ลงบันทึกในตารางคัดกรอง S ตารางนี้จะแสดงว่า

3.1 ครวเรือนใดได้รับการคัดเลือก

3.2 แต่ละครวเรือนที่ได้รับการคัดเลือกจะใช้แบบสอบถามใดบ้าง

4. ภายหลังการคัดกรองแล้วจะมีเพียง 15-30 ครวเรือนต่อ cluster ที่จะถูกสัมภาษณ์เท่านั้น

การสัมภาษณ์

ให้เข้าสัมภาษณ์ครวเรือนที่คัดกรองแล้ว

1 ครวเรือนเลขลำดับลงท้ายด้วย 1 และ 6 (บ้าน X_1 และ X_6)

2 ครวเรือนเลขลำดับลงท้ายด้วยเลขอื่น ที่มีเด็กกลุ่มเป้าหมาย 0-11 เดือน หรือ 12-23 เดือน

บ้านที่ต้องสัมภาษณ์ปิด

กรณีที่ เป็นบ้านที่มีผู้อาศัยแต่ในวันสำรวจบ้านนั้นปิด ให้แก้ไขดังนี้

1. หากเป็นบ้าน X_1 และ X_6 ให้เลือกบ้านถัดไป (คือลงท้ายด้วย X_2 และ X_7) เป็นตัวแทนโดยไม่จำกัดว่าจะมีเด็กหรือไม่ หากบ้านตัวแทนปิดอีกให้ย้อนกลับมาสัมภาษณ์บ้าน X_1 และ X_6 ในวันอื่นหากบ้านปิดอีกให้สัมภาษณ์บ้านทดแทนที่เลือกไว้

2. หากเป็นบ้านเลขที่อื่นที่มีเด็กกลุ่มเป้าหมาย ให้ขยายหาเด็กในบ้านหลังถัดไปจาก 75 (76, 77, 78...)จนพบเด็กกลุ่มเป้าหมายเป็นบ้านตัวแทน หากบ้านหลังนั้นปิดอีกให้ย้อนกลับมาสัมภาษณ์บ้านอื่นที่มีเด็กกลุ่มเป้าหมายในวันอื่น และหากพบบ้านปิดอีกให้สัมภาษณ์บ้านทดแทนที่เลือกไว้

3. หากแก้ไขข้อ 1 และ 2 แล้ว ยังไม่สามารถสัมภาษณ์ครวเรือนที่คัดกรองนั้นได้ ให้ถือว่าเป็นครวเรือนที่มีกลุ่มเป้าหมายแต่ไม่สามารถสัมภาษณ์ได้

ค. การเลือกใช้แบบสอบถาม

แบบสอบถามมี 4 แบบ ได้แก่

1. แบบ A ข้อมูลสมาชิกครวเรือน สวัสดิการสุขภาพ สถานภาพผู้อาศัย
2. แบบ B ข้อมูลครวเรือน เช่น น้ำสะอาด สุขาภิบาล อาหาร ยา อุบัติเหตุ
3. แบบ C ข้อมูลเด็กอายุ 0-11 เดือน การฝากครรภ์ นมแม่
4. แบบ D ข้อมูลเด็กอายุ 12-23 เดือน นมแม่ การได้รับภูมิคุ้มกันโรค

การใช้แบบสอบถาม

แบบ A ใช้กับทุกบ้านที่เข้าสัมภาษณ์

แบบ B ใช้เฉพาะบ้านที่ลงท้ายด้วย 1 และ 6 (X_1 และ X_6)

แบบ C ใช้เฉพาะบ้านที่มีเด็กอายุ 0-11 เดือน

แบบ D ใช้เฉพาะบ้านที่มีเด็กอายุ 12-23 เดือน

การกรอกข้อมูลเบื้องต้น

ในหน้าที่ 1 ของแบบสอบถาม A, B, C, D ทุกชุดให้กรอก

1. จังหวัดเลขที่ : โดยกรอกหมายเลขรหัสของจังหวัดที่ทำการสำรวจ (ดูข้อมูลจากคู่มือการสำรวจ)
2. คลัสเตอร์ที่ : ให้ระบุหมายเลข Cluster ที่ดำเนินการสำรวจ (01-06)
3. ครวเรือนลำดับที่ : ให้ระบุตามแบบคัดกรอง S

สัมภาษณ์ใคร

ผู้ให้สัมภาษณ์ (ผู้ให้ข้อมูล) ได้แก่ ผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ อาจเป็นเจ้าของบ้าน บิดา มารดา ผู้ปกครองเด็ก (กรณีที่เด็กไม่ได้อยู่กับบิดา มารดา หรือ ญาติ หรือที่เลี้ยงที่ดูแลเด็กเป็นประจำเท่านั้น ในกรณีที่

พบผู้ไม่สามารถให้ข้อมูลได้ต้องหาคำหรือแทนที่ด้วยกับกรณีบ้านปิด หากบ้านทดแทนปิดอีกต้องกลับมาเก็บข้อมูลใหม่ หากไม่สามารถเก็บข้อมูลได้จริงๆ ต้องถือว่าครัวเรือนนี้มีกลุ่มเป้าหมายแต่ไม่สามารถสัมภาษณ์ได้

การนับอายุกลุ่มเป้าหมาย

- เด็กอายุ 0-11 เดือน หมายถึง อายุ 0-11 เดือน 29 วัน
- เด็กอายุ 12-23 เดือน หมายถึง เด็กอายุ 12-23 เดือน 29 วัน
- หญิงอายุ 15-49 ปี หมายถึง หญิงอายุ 15-49 ปี 29 วัน

การบันทึกข้อมูล

1. ให้วงกลมรอบตัวเลขหน้าคำตอบที่ผู้ตอบเลือก เพียง 1 ข้อเท่านั้น ยกเว้นข้อที่ระบุให้เลือกได้มากกว่า 1 เช่น สวัสดิการเมื่อเจ็บป่วย สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ
2. เติมข้อความลงในช่องว่างที่เว้นไว้
3. หากครัวเรือนที่มีกลุ่มเป้าหมาย เช่น เด็ก 0-11 เดือน, 12-23 เดือน มีมากกว่าแบบสำรวจที่จัดเตรียมไว้ให้กรอกข้อมูลเพิ่มเติมในช่องข้างเคียง หรือใช้แบบสอบถามเพิ่มก็ได้

บรรณานุกรม

- กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. "คู่มือการสำรวจแบบเร่งด่วนในงานสายส่งเสริมสุขภาพ". โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก : กรุงเทพฯ, 2537 : 20 - 29
- กองสุขภาพิบาล กรมอนามัย. "คู่มือเรื่องข้อกำหนดทางด้านสุขภาพิบาลสิ่งแวดล้อม". โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก : กรุงเทพฯ, 2538 : 12 - 35
- วิสุทธิ บุญน้อยก. "รายงานผลการศึกษา เรื่อง ผลการวิเคราะห์สถานการณ์งานสุขภาพิบาลสิ่งแวดล้อม ปี 2538 ของจังหวัดในเขต 8 โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SMIS". 2539 : 35 - 40
- ศูนย์ประสานวิชาการ กรมอนามัย. "การสำรวจแบบเร่งด่วนสายอนามัยสิ่งแวดล้อม", 2539.
- ศูนย์บริหารกฎหมายสาธารณสุข กรมอนามัย. "รวมพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม". ไม้ระบปีพิมพ์ : 20 - 36
- ศูนย์อนามัยสิ่งแวดล้อม เขต 4 ราชบุรี. "การให้สุศึกษาแก่เกษตรกรเพื่อลดอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช". 2534 : 15 - 24
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. "ส่วน 100 % จังหวัดนครปฐม", 2536 : 5 - 8
- สำนักนโยบายและแผนสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข. "คู่มือการสำรวจสภาวะสุขภาพอนามัยของประชาชน ปี 2539", 2539 : 68 - 72
- ตำรวจ โยธาวิจิตร และคณะ. "การประเมินความครอบคลุมการบริการงานสายส่งเสริมสุขภาพ จังหวัดอุดรธานี 2537 โดยวิธีการสำรวจแบบเร่งด่วน", 2537 : 32 - 35
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข "การสำรวจแบบเร่งด่วนการปรับโฉมหน้าสภาพบริการสาธารณสุข จังหวัดนครปฐม", 2539 : 10 - 14
- สำนักงานจังหวัดนครปฐม ศาลากลางจังหวัดนครปฐม. "โครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการและจัดลำดับความสำคัญการลงทุนเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม จังหวัดนครปฐม". 2539 : 5 - 9
- สาธารณสุขจังหวัดนครปฐม สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ฝ่ายแผนงานและประเมินผลข้อมูลพื้นฐานด้านสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม ปี พ.ศ.2537, นครปฐม : เอกสารโรเนียว, พ.ศ. 2537 : 2 - 4
- สาธารณสุขจังหวัดนครปฐม สำนักงาน รายงานประจำปี 2538. นครปฐม : โรเนียว, พ.ศ. 2538